

Mishnah Yevamot, chapter 16

משנה יבמות פרק טז

(1) A woman whose husband and fellow wife went overseas, and to whom people came and said; Your husband is dead, must neither marry again [since at the time they left, her husband had no children and as such, she is subject to levirate marriage;

however,] nor [can she] contract levirate marriage until she has ascertained whether her fellow wife was pregnant [and had a child, thus freeing her from levirate marriage. The Rabbis did not allow her to perform *halitzah* immediately, because a *halutzah* may not marry a priest and should it turn out that her fellow wife had a child the *halitzah* performed previously would have no validity and therefore, she could marry a priest. However, one, not knowing all the developments, might assume that a *halutzah* may marry a priest]. If she had a mother-in-law [overseas, who at the time of her departure, had no other son except for this woman's husband who has died] she need not fear [the possibility of the birth of another son, since there is a double doubt here: (a) whether she gave birth at all and (b) whether she gave birth to a male]; but if she departed while pregnant [since there is now only one doubt], it must be taken into account. Rabbi Yehoshua says; She need not fear [this possibility; the *halachah* does not follow Rabbi Yehoshua].

(2) If there are two sisters-in-law [Rahel and Leah, the wives of two brothers, Reuvein and Shimon] this one [Rahel] says; My husband [Reuvein] is dead, and the other [Leah] also says; My husband [Shimon] is dead, [since we do not

רבנו עובדיה מברטנורא

א האשה. לא תנשא. הואיל ובלא בנים יצא בעלה: **ולא תתיבם.** שמא ילדה צרתה. וא"ת תחלוץ ואח"כ תנשא לשוק ממה נפשך. תירצו בגמרא, משום דחלוצה פסולה לכהונה, ואם תחלוץ וימצא אחר כך שילדה צרתה ולד של קיימא וחליצתה אינה כלום, צריכים להכריז עליה שהיא בשרה לכהונה ולא נפסלה מחמת אותה חליצה. ומי שנמצא בשעת חליצתה ולא נמצא בשעה שהכריזו על החליצה דלאו כלום היא ולא נפסלה לכהונה על ידה כשיראה אותה נשואה אחר כך לכהן יאמר שחלוצה מותרת לכהן; **היתה לה חמות.** במדינת הים: **אינה חוששת.** שמא ניתן לה יבם. אע"ג דחיישינן לעיל שמא ילדה צרה, התם הוא דכל מה דילדה צרה בין זכר בין נקבה מפקי לה להיאך מיבם, אבל חמות דאי נמי ילדה לא זקיף לה להיאך אלא א"כ ילדה זכר, איכא למימר שמא הפילה, ואם תמצא לומר לא הפילה שמא נקבה היתה: **יצתה מלאה.** מעוברת: **חוששת.** שמא ניתן לה יבם.

believe the testimony of one sister-in-law regarding the other, therefore] this one [i.e., Rahel] is forbidden [to remarry] on account of the husband of this one [i.e., on account of Shimon, Leah's husband, who is her levir] and this one [Leah] is forbidden [to remarry] on account of the husband of the other [i.e., on account of Reuvein, Rahel's husband, who is her levir]. If one [Rahel] had witnesses [that her husband Reuvein died] and the other [Leah] had no witnesses, she who has the witnesses is forbidden [to remarry, since there are no witnesses to the death of her levir Shimon and Leah's testimony is not believed regarding her sister-in-law], while she who had no witnesses [Leah] is permitted [regarding the death of her husband she is believed and there are also witnesses to the death of her levir, Reuvein]. If [there are no witnesses and] one [Rahel] had children and the other [Leah] had no children, she who had children is permitted [to remarry] while she who had no children [and who, therefore, is subject to levirate marriage to a man whose death is verified only by her sister-in-law] is forbidden [to remarry]. If they [two sisters-in-law came from overseas, each stating that her husband died and then subsequently] contracted levirate marriages [with other surviving brothers], and the levirs died, they [the sisters-in-law] are forbidden to marry [since they each have levirate bonds to the other's husband whose death is verified only by a sister-in-law]. Rabbi Elazar says; Since they were once permitted to marry the

רבנו עובדיה מברטנורא

ואין הלכה כר' יהושע דאמר אינה חוששת: **ב שתי יבמות.** נשי שני אחים: **מפני בעלה של זו.** שמא הוא חי וזוקקה לו, ואע"פ שאשתו אומרת מת, אינה נאמנת להחזיר זו לשוק על פיה, שאין יבמה מעידה לחברתה: **לזו עדים.** שמת בעלה, ולזו אין לה עדים: **זו שיש לה עדים אסורה.** לינשא לשוק, מפני יבמה שאין עדים שמת: **וזו שאין לה עדים מותרת.** שהרי בשביל בעלה אינה נאסרת שהיא נאמנת לומר מת בעלי, ובשביל יבמה נמי לא מתסרא שהרי באו עדים שמת: **לזו בנים ולזו אין בנים.** ואין עדים לא לזו ולא לזו, את שיש לה בנים מותרת ואת שאין לה בנים אסורה: **נתיבמו.** שהיו להן כאן שני יבמין ונתיבמו ומתו היבמים, אסורות להנשא לשוק, זו מפני בעלה הראשון של זו וזו מפני בעלה הראשון של זו. אע"פ שהיו שתיהן נשואות ליבמיהן בחזקת שמתו בעליהן, על פי עצמן נישאו. והיו נאמנות שהאשה שאמרה מת בעלי תתיבם, אבל עכשיו שתהיינה נשואות לשוק לא. שאם ינשאו לשוק נמצא עדותה של זו מועיל לזו ועדותה של זו מועיל לזו ואין היבמות מעידות זו לזו: **הואיל והותרו ליבמין.** בחזקת שמתו בעליהן, הותרו לינשא לשוק, דתו לא חיישינן שמא

levirs [on the assumption, that the husbands are dead], they are permitted to marry any man [the *halachah* does not follow Rabbi Elazar].

(3) Testimony [regarding the identity of a deceased] is not accepted [in order to permit the widow to remarry], unless [afforded by] the full face including the nose, though there were also marks on the man's body or clothing. Testimony [regarding a man's death] is not accepted before his soul has departed; even though the witnesses have seen him [with his arteries] cut or hanged or being devoured by a wild beast. Testimony [regarding a man's death] is not accepted only [by those who saw the corpse] within three days [after death; afterwards, decomposition makes identification unreliable]. Rabbi Yehudah ben Baba, however, says; [Since] not all men, places, and seasons are alike [and each affects the speed of decomposition, therefore, it very much depends on the circumstances; the *halachah* does not follow Rabbi Yehudah].

(4) If a man fell into water, whether it had [visible] ends [i.e., one could see the complete body of water on all four sides and thus, if there would be a rescue, it would be seen], or not, his wife is forbidden [to remarry, since it is possible that he survived]. Said Rabbi Meir [in support of this view]; It once happened that a man fell into a large cistern and rose to the surface [alive] after three days. [The Sages argue on Rabbi Meir and hold that if the water had visible ends, she is permitted to remarry, because if he had been rescued, it would have been sighted. However, if the ends were not visible, they agree that she may not remarry since

רבנו עובדיה מברטנורא

הם בחיים. ואין הלכה כרבי אלעזר: ג פרוצוף פנים עם החוטם. אם לא ראהו בפרצוף פניו, או שניטל חוטמו, אין מעידין להשיא את אשתו, שמא אינו הוא: מגווייד. מנותח. כמו גודר אילנא (דניאל ד' י"א): או חיה אוכלת בו. דוקא במקום שאין נפשו יוצאה, אבל במקום שנפשו יוצאה, מעיד עליו שהוא מת: אין מעידין אלא עד ג' ימים. אם לא ראהו עד לאחר שלשה ימים למיתתו אין מעידין עליו, דחיישינן שמא נשתנו מראית פניו ואינו זה שהם סבורים: ר' יהודה בן בבא אומר לא כל אדם וכו'. יש לך אדם שממהר להנפח, כגון אדם שמן. ויש מקום שאדם ממחר להסריח ולהשתנות בו כגון מקום חמה. ויש לך שעה שהעולם חם ואדם ממחר להסריח ולהשתנות, והכל לפי האדם והמקום והשעה בין לקולא בין לחומרא. ואין הלכה כר' יהודה: ד מים שיש להם סוף. שנראים

ליבמין, התרו לכול אדם: ג אין מעידין אלא על פרוצוף פנים עם החוטם, אף על פי שיש סימנין בגופו ובכליו, אין מעידין אלא עד שתצא נפשו, ואפלו ראוהו מגיד, וצ'לוב, והחיה אוכלת בו. אין מעידין אלא עד שלשה ימים. רבי יהודה בן בבא אומר, לא כל האדם ולא כל המקום ולא כל השעות שוין: ד נפל למים, בין שיש להן סוף, בין שאין להן סוף, אשתו אסורה. אמר רבי מאיר, מעשה באחד שנפל לבור הגדול, ועלה לאחר שלשה ימים.

it is possible that he was rescued far away and nobody would have seen.] Said Rabbi Yose [in support of the Sages]; it once happened that a blind man descended into a cave to immerse [into waters which had visible ends], his guide went down after him [to find him and they both drowned]; and after waiting long enough for their souls to depart [i.e., three hours (Tiferet Yisrael)], permission was granted to their wives to remarry. Another incident occurred in Asia where a man was lowered into the sea, and only his leg was brought up, and the Sages ruled: [if the recovered leg contained the part] above the knee, she [the man's wife] may remarry again [since such an injury is considered *treifah*, a person sustaining such an injury cannot survive], but if it [contained only the part] below the knee, she may not remarry [since these waters have no visible ends it is possible that he survived and no one saw his rescue].

(5) Even if one heard women [who have no intention of testifying themselves], saying; So-and-so died, this suffices for him [to give testimony allowing the widow to remarry; the Rabbis were extremely lenient so that she not become an *agunah*. The basis for this leniency is that the Rabbis rely on the woman to make sufficient inquiries before she actually remarries]. Rabbi Yehudah says; Even if he only heard children say; We are going to the funeral and burial of so-and-so, [it is sufficient for giving testimony. The Gemara explains that in order to preclude the possibility of children playing a game, he actually has to hear the

רבנו עובדיה מברטנורא

כל ארבע רוחות חסביב המים. ומים שאין להם סוף, שאין אדם יכול לראות כל סביביו. ורבי מאיר לא מפליג בין מים שאין להם סוף למים שיש להם סוף. אבל חכמים פליגי בברייתא, ואמרי, מים שיש להם סוף אשתו מותרת אם שהה שם שיעור שאי אפשר שיחיה כשיעור זה בתוך המים, ומים שאין להם סוף אשתו אסורה דשמא לאחר שעלה משם יצא והלך לו, כדאמר רבי יוסי במתניתין. והלכה כחכמים: ועלה לאחר שלשה ימים. דס"ל לר' מאיר אדם חי בתוך המים ימים רבים, ומש"ה אפילו במים שיש להם סוף דאי נפיק הוה חי ליה, חייש דילמא נפיק בתר ימים רבים ולא חזו ליה. ורבי יוסי פליג עליה ואמר מעשה בסומא שירד לטבול במערה וכו', ומערה מים שיש להם סוף, ושהו עד שתצא נפשם והשיאו את נשותיהן: מן הארכובה ולמטה. הואיל ויכול לחיות, לא תינשא, שמא

אמר רבי יוסי, מעשה בסומא שירד לטבול במערה, וירד מושכו אחריו, ושהו כן שתצא נפשם, והשיאו נשותיהם. ושוב מעשה בעסיא באחד ששלשלוהו לים, ולא עלה בידם אלא רגלו, אמרו חכמים, מן הארכובה ולמטה, תנשא. מן הארכובה ולמטה, לא תנשא: ה אפלו שמע מן הנשים ואמרות, מת איש פלוני, דיו. רבי יהודה אומר, אפלו שמע מן התינוקות אומרים, הרי אנו הולכין לספוד ולקבור את איש פלוני,

children say; We are coming from the funeral of so-and-so and Rabbi so-and-so spoke]. [Anyone making such a statement] with the intention [of giving testimony] or with no such intention [is sufficient for allowing the widow to remarry]. Rabbi Yehudah ben Baba says; With an Israelite [the evidence is valid only] if the man had the intention [of acting as witness]. In the case of an idolater, however, the evidence is invalid, if his intention was [to act as witness, but if he tells us a random story containing information regarding the death of someone, the

בין שהוא מתכונן ובין שאינו מתכונן. רבי יהודה בן בבא אומר, בישׂראל עד שיהא מתכונן. ובגוי, אם היה מתכונן אין עדותו עדות: ו מעידין לאור הניר ולאור הלבנה, ומשאין על פי בת קול. מעשה באחד שעמד על ראש ההר ואמר, איש פלוני בן פלוני ממקום פלוני מת, הלכו ולא מצאו שם אדם, והשארו את אשתו. ושוב מעשה בצלמון שאמר, אני איש פלוני בן איש פלוני, נשכני נחש, והרי אני מת, והלכו ולא הכירוהו, והשארו את אשתו: ז אמר רבי עקיבא כשירדתי לנהרדעא לעבר השנה, מצאתי נחמיה איש בית דלי, אמר לי, שמעתי שאין משאין את האשה בארץ ישראל על פי עד

widow is allowed to remarry].

(6) Testimony may be given [even if the corpse was witnessed] by candlelight or moonlight; and a woman may remarry on the evidence of a mere [unidentified] voice [if one heard someone calling out that so-and-so has died]. It once happened that a man was standing on the top of a hill crying; So-and-so, son of so-and-so of such-and-such a place is dead, but when they went [to the top of the hill] they found no one there; his wife, [based on the aforementioned law] however, was permitted to remarry. In another instance, it happened at Tzalmon that a man declared; I am so-and-so, the son of so-and-so, a snake bit me and I am dying; and although when they went [to examine the corpse], they did not recognize him, they, nevertheless, permitted his wife to remarry [based on the unidentified voice].

(7) Rabbi Akiva said; When I went down to Nehardea to declare a leap year, I met Nehemiah of Bet D'li who said to me; I heard that in the Land of Israel no one, with the exception of Rabbi Yehudah ben Baba, permits a [widowed]

רבנו עובדיה מברטנורא

יצא ולא ראוהו, דמים שאין להם סוף הן: ה אפילו שמע מן הנשים. שאין מתכוונות להעיד, יכול לילך להעיד להשיא את אשתו: הרי אנו הולכים לספור ולקבור את איש פלוני. בגמרא מוקי שצריך שיאמרו אנו באים מלספור ולקבור את איש פלוני. וצריך נמי שישמע אותם מספרים מעניני ההספד, כך וכך רבנן הוו התם, כך וכך ספדני הוו התם, מפני שדרך תינוקות לשחק ולהעלות שמות ושמה נמלה או חגב קברו ומכנים אותו בשם איש פלוני: ו ומשיאים על פי בת קול. [אם] שמעו

woman to remarry, based on the evidence of one witness. And I answered him; That is so. Tell them, in my name [continues Nehemiah]; You know that this country is in confusion because of raiders [and therefore, I cannot travel personally to inform them; however], I have this tradition from Rabban Gamliel the Elder, that a [married] woman is allowed to remarry, based on the evidence of one witness. And when I came to relate the conversation in the presence of Rabban Gamliel, he rejoiced at my information exclaiming, We have found a colleague for Rabbi Yehudah ben Baba! As a result of this, Rabban Gamliel remembered that some men were once killed at Tel Arza, and that

Rabban Gamliel the Elder had allowed their wives to remarry, based on the evidence of one witness. And the law was established that [a woman] is allowed to remarry on the evidence of one witness and on the evidence of a witness who states that he has heard the report from another witness, [or] from [the testimony of] a slave, from [the testimony of] a woman or from [the testimony of] a maidservant. Rabbi Eliezer and Rabbi Yehoshua say; A woman is not allowed to remarry, based on the testimony of one witness. Rabbi Akiva says; [A woman is not allowed to remarry] based on the testimony of a woman, or that of a slave, or that of a maidservant or that of relatives [the *halachah* does not follow any of them, rather, one is allowed to remarry based on the testimony of any of these, except for the five women excluded in chapter 15 Mishnah 4. They [the Rabbis] said to him [i.e., to Rabbi Akiva]; It once happened that a number of levites went to Tzoar, the city of palms, and one of them fell ill and was taken by them

רבנו עובדיה מברטנורא

קול צוחת פלוני מת: בצלמון. שם מקום: ז ונומיתי לו. אמרתי לו: כן הדברים. שכל חבירי חולקים עליה: משובשת בגיטות. ואיני יכול לילך אצלכם להעיד מה שמעתי אלא אמור להם אתה זה העדות בשמי: ר' אליעזר ור' יהושע אומרים בו' ור' ע' אומר בו'. ולית הלכתא כחד

אחד, אלא רבי יהודה בן בבא. ונומיתי לו, כן הדברים. אמר לי, אמור להם משמי, אתם יודעים שהמדינה משבשת בגיטות, מקבלני מרבן גמליאל הזקן, שמשאין את האשה על פי עד אחד. וכשבאתי והרציתי הדברים לפני רבן גמליאל, שמח לדברי, ואמר, מצאנו חבר לרבי יהודה בן בבא. מתוך הדברים נזכר רבן גמליאל, שנהרגו הרוגים בתל ארזא, והשיא רבן גמליאל (הזקן) נשותיהם על פי עד אחד (והחזקו להיות משאין על פי עד אחד). והחזקו להיות משאין עד מפי עד, מפי עבד, מפי אשה, מפי שפחה. רבי אליעזר ורבי יהושע אומרים, אין משאין את האשה על פי עד אחד. רבי עקיבא אומר, לא על פי אשה (ולא על פי עבד ולא על פי שפחה) ולא על פי קרובים. אמרו לו, מעשה בבני לוי שהלכו לצער עיר התמרים, וחלה אחד מהם בדרך, והביאוהו כפנדה, ובחזרתם

into an inn. When they returned, they asked the innkeeper where is our friend? And she replied; He is dead and I buried him. [And based on this evidence] his wife was permitted to remarry. And they said to him [Rabbi

אָמְרוּ לַפְּנֵדָקִית אֵיךְ חָבְרָנוּ, אָמְרָה לָהֶם מֵת וְקִבְרָתִי, וְהִשָּׂאוּ אֶת אִשְׁתּוֹ. אָמְרוּ לוֹ, וְלֹא תֵהָא כְּהֵנָּה כַּפְּנֵדָקִית. אָמַר לָהֶם, לְכֹשֶׁתְּהָא פְּנֵדָקִית נֶאֱמַנְתְּ הַפְּנֵדָקִית הוֹצִיאָה לָהֶם מִקְלוֹ וְתִרְמִילוֹ וְסֵפֶר תּוֹרָה שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ:

Akiva]; Should a priest's wife not [be believed at least as much] as an innkeeper? He [Rabbi Akiva] answered them; when she [an innkeeper] will be believed, [the wife of the priest will also be believed. For, as a matter of fact, the innkeeper is not believed] the innkeeper had brought out to them his [the dead man's] staff, his bag and the Torah scroll which he had with him [and it was only because of this additional proof that she was believed].

רבנו עובדיה מברטנורא

מינייהו. אלא הלכה משיאים על פי אשה ועל פי קרובים חוץ מחמש נשים דתנן במתניתין, ועד מפי עד מפי אשה מפי עבד מפי שפחה כשר לעדות אשה: **לא תהא כהנת כפונדקית.** כלומר מיוחסת לא תהא נאמנת כפונדקית גויה, בתמיה, ואם האמינו הפונדקית גויה מסיחה לפי תומה, כל שכן שיאמינו באשה ישראלית: **לכשתהא פונדקית נאמנת.** כלומר שגם הפונדקית אינה נאמנת: